вищення якості та конкурентоспроможності продукції підприємства за рахунок розвитку та стимулювання інноваційної активності спеціалістів [6, с. 287].

З ціллю посилення ролі спеціалістів у підвищення конкурентоспроможності продукції пропонується розробляти процедуру програмування процесу підвищення інноваційного рівня продукції як діючого фактора її конкурентоспроможності.

Для розвитку інноваційної активності спеціалістів підприємства пропонується включити в систему їх атестації оцінку комплексу професіонально – особистих якостей.

Висновки

Покращення якості продукції в Україні є загальнонаціональною проблемою, тому що здоров'я населення є важливим фактором розвитку майбутнього нашої держави, а внесок працівників підприємств в її підвищення – основою покращення якості продукції та конкурентоспроможності підприємства в цілому.

В умовах глобалізації світової економіки, інтеграції господарських зв'язків та економічної кризи великих масштабів, інноваційний внесок для підвищення ефективності праці робітників, спеціалістів має великий вплив на ріст якості продукції підприємства, що посилює його конкурентоспроможність. Чим більший інноваційний внесок спеціалістів в підвищення якості, тим вона краща, і тим більша кількість споживачів тяжіє саме до продукції цього виробника, ніж до підприємства, що виробляє аналогічну продукцію.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Кадри для інноваційної діяльності: проблеми формування та використання // Україна: аспекти праці. – К., 2009. – С. 42–51.

2. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації. – К.: КНЕУ, 2009. – 394 с. – Бібліогр.: с. 382–389.

3. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: Учебное пособие для вузов. – СПб.: Издательство «Питер», 2001. – 208 с. – Библиогр.: с. 206–208.

4. Бєлов О.Ф., Пирожков С.І. Про глобальні пріоритети розвитку України в програмі «Україна–2010». – Режим доступу до статті: www.niurr.gov.ua/ukr/publishing

5 Бердников Д. Проблемы инновационного развития Украины и пути их разрешения // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 4. – С. 142–144.

6. Перминов С.Б. Малые научно–технические фирмы (зарубежный и отечественный опыт) / С.Б. Перминов, А.И. Петров. – М: Знание, 1990. – 287 с.

УДК 330.331

К.М. КОНАКОВА,
аспірантка, Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

Генезис формування категорій «інвестиції» та «інвестиційна діяльність»

У статті розглянуті питання сутності категорій «інвестиції» та «інвестиційна діяльність». Проаналізовані позиції фахівців та нормативно–правова база. Обгрунтовано необхідність уточнення формулювання сутності цих категорій.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність.*

Е.Н. КОНАКОВА,
аспирантка,
Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики

Генезис формирования категорий «инвестиции» и «инвестиционная деятельность»

В статье рассмотрены вопросы сущности категорій «инвестиции» и «инвестиционная деятельность». Проанализированы позиции специалистов и нормативно–правовая база. Обоснована необходимость уточнения формирования сущности этих категорій.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционный процесс, инвестиционная деятельность.*

© К.М. КОНАКОВА, 2017

K. KONAKOVA,
Phd student of State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

The genesis of the formation of the categories of «investment» and «investment activity»

The questions of the nature category of «investment» and «investment activity». Analysis of expert opinions and legal framework. The necessity to clarify the nature of the formation of these categories.

Keywords: *investments, investment process, investment activity.*

Постановка проблеми. Роль інвестицій як рушія економічних трансформацій є безперечною – цьому є підтвердження дій реформаторських урядів та адміністрацій, наприклад, при післявоєнній відбудові у країнах Європи, зростання економік Китаю, Індії, Сінгапуру, Кореї та інших держав.

Інвестиції є тим визначальним чинником, що здатний забезпечити продукування якісно нових результатів господарювання та утворювати необхідну додану вартість відповідно до достатності його інвестиційного забезпечення. Для розвитку економіки України також постійно є актуальними питання пошуку нових джерел формування необхідних інвестиційних ресурсів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання вивчення особливостей інвестування та інвестиційної дільності розглядаються в працях багатьох вчених. Зокрема, серед них українські: З.Варналій, С.Захарін, Т.Лепейко, Т.Майорова, В. Мартиненко, С.Онишко, А.Пересада, Л. Селіверстова, О. Ульянченко, Л. Юревич та інші. На рівні державного управління інвестиційна політика постійно перебуває в полі зору.

Попри наявні розробки, питання сутності інвестицій та інвестиційної діяльності потребують уточнення щодо вибору цілей інвестування та спрямування його в продуктивне (а не в спекулятивне, зі швидким зиском) русло економічного розвитку. Також постійно актуальними, і на сьогодні особливо, є питання удосконалення державного регулювання інвестиційної сфери.

Метою статті є подальше вивчення категорій «інвестиції» та «інвестиційна діяльність» та уточнення їх сутності в сучасних умовах реформування економіки України.

Виклад основного матеріалу. Вивчення сутності поняття «інвестиції» містить в собі багатозначність розуміння його сутності. Так, часто науковці трактують сутність інвестицій через поняття капіталу. Такої думки дотримуються зарубіжні вчені, наприклад, Гітман Л. Дж. та Джонк М.Дж, зазначаючи, що інвестиція – це спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити збереження або зростання вартості капіталу та (або) принести додатню величину доходу [1, с.23].

У. Шарп із співавторами роз'яснює сутність інвестицій як здатність «розлучитися з грошима сьогодні для того, щоб отримати більшу їх суму в майбутньому» [2, с. 18]. Тобто, мова йде про здатність авансованого ресурсу до зростання у майбутньому (іншими словами – до його капіталізації)1.

В обох зазначених визначеннях сутності інвестицій має місце акцентація на елементі зростання вартості капіталу після його стартового «запуску в обіг». Це загальноприйнятий підхід для західних вчених і цим визначається ціль інвестування.

В Україні підтвердження вагомості такої цільової характеристики інвестицій в трактуванні їх сутності знаходимо у Майорової Т.В., яка зазначає, що інвестиції – це пряме або опосередковане вкладення інвестиційних ресурсів інвестора в об'єкт інвестицій з метою отримання інвестиційного доходу [3, с.17]. У такому ж руслі С.В.Захарін наводить наступне визначення інвестицій: «це майно (матеріальні і нематеріальні цінності), що вкладається у об'єкти інвестиційної діяльності з метою зростання вартості бізнесу, отримання прибутку, досягнення соціального ефекту, виробництва суспільних благ» [4, с. 14].

В інших літературних джерелах значний наголос робиться на строкових характеристиках інвестування, зокрема на довготривалих. Наприклад, Мартиненко В.Ф. зазначає, що інвестиція є довгостроковим вкладанням капіталу у розвиток суспільного виробництва з метою його зростання, яке забезпечується перетворенням його з грошової на товарну, виробничу та споживчу форми і спрямовується на задоволення індивідуальних, колективних та суспільних потреб [5, с.14]. У тритомнику «Економічна енциклопедія» наведено таке визначення: «Інвестиції – довготермінові вкла-

[1] *Довідка: Процес капіталізації інвестицій означає зростання вартості попередньо вкладеного ресурсу (активу) і отримання відповідного доходу як різниці між набутою і стартовою ціною ресурсу.*

дення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку» [6, с. 630].

Зауважимо, що у цих наведених визначеннях має місце неточність в частині тлумачення інвестицій лише як довготермінових (довгострокових) вкладень. Інвестиції можуть бути і короткостроковими, оскільки в інвестуванні основним спонукальним чинником є зростання обсягу/розміру авансованих в економічний кругообіг активів, і тому вкладення можуть здійснюватися на місяці, тижні, дні. Приміром, грошові кошти – фондові інвестиційні ресурси можуть вкладатися у придбання різних цінних паперів на кілька днів, чи навіть спекулятивно перевкладатися протягом одного торговельного дня в очікуванні змін прийнятної кон'юнктури.

Інвестиції є значно ширшим економічним поняттям, ніж синонімом довгострокового вкладення капіталу, оскільки вони можуть впроваджуватись у найрізноманітніших формах: реальній, фінансовій, інтелектуальній, інноваційній і на відміну від капітальних вкладень інвестиції здійснюються у проекти, індикатором росту яких є прибуток, дохід, дивіденди, проценти, економічний, соціальний, інноваційний, екологічний ефекти [7]. Саме виділення цільової характеристики для інвестицій є ще однією вагомою складовою для значної кількості трактувань їх сутності.

А.Г. Загородній зі співавторами у виданні «Інвестиційний словник» тлумачать інвестиції як грошові, майнові, інтелектуальні цінності, що вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [8, с.344].

Утворення та рух інвестицій формує інвестиційний процес. Інвестиційний процес можна розглядати і як систему обігу капіталу і як сукупність щонайменше трьох логічно пов'язаних послідовних стадій. Першою з них є передінвестиційна – де здійснюється підготовка здійснення інвестиції, другою – безпосереднє інвестування і третьою – досягнення (чи ні) очікуваного результату здійснення інвестиції. Кожну із зазначених стадій можна розглядати як сукупність операцій, в якій має місце постійний зв'язок між суб'єктом та об'єктом інвестування. Водночас інвестиційний процес можна також трактувати і як постійний потік інвестиційних ресурсів між інвестором та реципієнтом коштів при реалізації відповідного проекту чи програми.

Узагальнення підходів щодо визначення сутності інвестиційного процесу дозволило Майоровій Т.В. розглядати інвестиційний процес, – з одного боку, – як підсистему економічної системи, а з другого — як окрему систему, яка включає в себе сукупність взаємопов'язаних елементів однієї складної динамічної системи – інвестиційної сфери, яка перебуває в стані постійних змін під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх системоутворюючих факторів, направлених на перетворення інвестиційних ресурсів у нові доходні активи – фінансові, реальні та людські [9, с. 144].

Окреме міркування щодо позицій сторін угоди при здійсненні інвестицій. Інвестиції як узгоджений процес «спрямування/передачі» ресурсів в обіг, є інвестиційним процесом і передбачає наявність, щонайменше, двох сторін: а) інвестора – особи, яка має вільні ресурси та б) реципієнта вільних ресурсів, які отримуються останнім на визначених умовах. Ресурс, який переміщується від інвестора до реципієнта на узгодженій обома сторонами основі, ми називаємо інвестиційним ресурсом.

Першоосновою у нормуванні інвестиційного процесу є консенсусний договір між інвестором та реципієнтом ресурсів щодо реалізації інвестиції – переміщення інвестиційного ресурсу. На вторинних ринках капіталу сторін угод (и) більше, ніж два – реципієнти являються ланцюговим методом при перепродажу інвестиційного активу. Також при перепродажу активів останній реципієнт стає фактично торговцем (у випадку, наприклад, купівлі–продажу акцій).

Розмаїтість сутності терміну «інвестиції» проявляється в їх класифікації за різними ознаками. Економічну сутність інвестицій можна одночасно розглядати з різних точок зору, що зумовлює можливість їх класифікації за різними ознаками. Питання класифікації інвестицій досить ґрунтовно досліджені в різних джерелах, тому зупинимося на основних з них.

Так, залежно від сфери (ринку) розміщення інвестиції поділяють на фінансові та реальні (капітальні). Фінансові інвестиції є придбанням інструментів фондового та валютного ринків, а реальні відображають вкладення в основний капітал промислових та інших підприємств. Інноваційна форма інвестицій відображає вкладення у розробку новітніх технологій чи продукті, або ж у нематеріальні активи (гудвіл, бренд).

Фінансові інвестиції підрозділяються на прямі та портфельні. Розподіл різних часток в обох зазначених випадках придбання капіталу/зобов'язань емітента, переважно міститься в пропорціях до 10%, інколи до 20% (портфельна інвестиція) і понад цих норм – інвестиція пряма. Прямі інвестиції можуть здійснюватися і «напряму» – без посередника. Портфельні інвестиції спрямовані на убезпечення інвестора від ризиків шляхом диверсифікації інвестиційного портфеля, не дають права контролю за діяльністю компанії (портфельний інвестор фактично є міноритарним інвестором).

За територіальною ознакою інвестиції можуть бути внутрішніми (ендогенними), зовнішніми (реверс–внутрішніми) та іноземними. Особливості пайової участі інвестора (частіше – іноземного) в капіталі реципієнта визначають прямі та портфельні види інвестування.

За ступенем сумісності реалізації інвестиції можуть бути спільними та індивідуальними. Термін «спільне інвестування» у вітчизняному нормативно–правовому полі давно вже є юридично легітимним та економічно впровадженим – у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про інститути спільного інвестування» [10].

В рамках терміну здійснення інвестицій розподіляються на короткострокові (до 1 року), середньострокові (переважно від 1 року до 5), довгострокові (переважно понад 5 років) та безстрокові (без визначеного терміну використання ресурсу – наприклад «безстрокові облігації»). Форми власності на ресурси/капітал вирізняють інвестиції державні, приватні, іноземні, спільні. Індивідуальні та інституційні інвестиції визначаються статусом та (рідше) кваліфікацією інвестора – останні здійснюються кваліфікованими інституційними інвесторами – юридичними особами в рамках, наприклад, операцій спільного інвестування.

За рівнем дохідності та ризику інвестування розрізняють такі інвестиції: безризикові – теоретично це вкладення в державні цінні папери; низькоризикові (в теорії фондового ринку – коефіцієнт Бета менше 1); середньоризикові – коли рівень ризику приблизно відповідає середньоринковому (коефіцієнт Бета дорівнює 1); високоризикові (коефіцієнт Бета більше 1); спекулятивні – коли вкладення капіталу орієнтовані на ситуативний найвищий прибуток, і тому такі інвестиції є найбільш ризикованими. Спекулятивні інвестиції здійснюються як індивідуально, так і колективно інституційними інвесторами (на міжнародних ринках – т.зв. хедж–фондами).

На основі вивчення і уточнення сутності інвестицій, підходів до їх класифікації, врахування особливостей їх фінансового та економічного визначення, на рисунку наведено представлення форм інвестицій.

В частині аналізу цілеспрямування інвестицій на економічному їх ефекті інвестицій Савіцька О.П. та Савіцька Н.В., зазначаючи, що приріст капіталу повинен бути достатнім для того, щоб компенсувати інвесторам відмову від використання наявних у нього коштів на споживання поточного періоду, винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції у майбутньому періоді [11, с. 392].

Впровадження нормативного регулювання інвестиційної діяльності через систему прийнятих законодавчих актів дозволило сформувати та закріпити на нормативному рівні єдине визначення інвестицій. У статті 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» зазначено: «Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [12].

Таке законодавче трактування дає можливість окреслити дві основні форми реалізації інвестицій: майнову та інтелектуальну. В склад майнової цілком можна помістити фінансовий ресурс – гроші. До категорії інтелектуальні цінності гроші також не відносяться. Проте саме вони як засіб вираження вартостей виступають першоосновою, центральним джерелом будь–яких інвестицій. Тому дане визначення не можна вважати повним та досконалим в частині встановлення джерел та засобів здійснення інвестиції.

Таким чином, можна резюмувати про розмаїтість підходів до визначення сутності терміну «інвестиції». Серед дослідників немає єдиної точки зору з питання визначення та економічного змісту цього поняття. Це призводить до наявності «множинності думок». На наш погляд, в такому випадку доцільно використовувати підходи, що найбільш наближені до правового (нормативного) визначення. Вказане уможливить вивчення обраного об'єкта дослідження на принципах методичної єдності. Окрім того, слід врахувати, що при формулюванні правового (нормативного) визначення враховувалася думка провідних вчених у певній

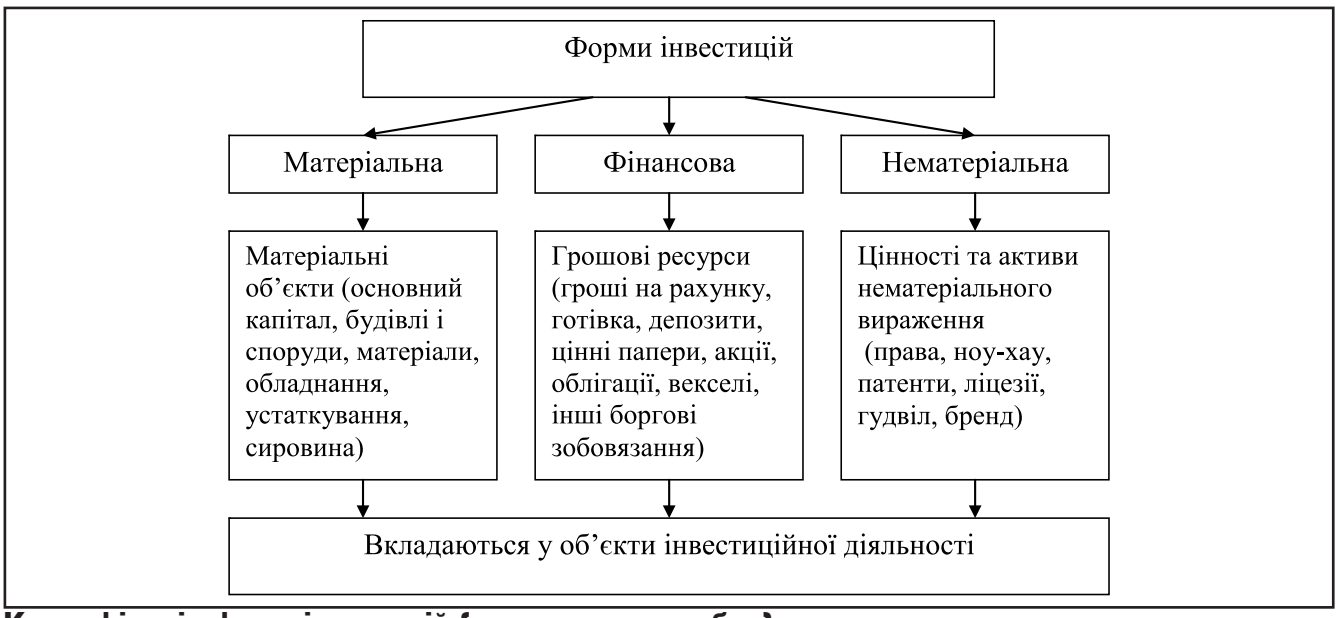

Класифікація форм інвестицій (авторська розробка)

галузі науки, а також відповідна практика іноземних держав. З цієї точки зору, на нашу думку, найбільш придатним є визначення, запропоноване і наведене вище Захаріним С.В., оскільки воно є достатньо обґрунтованим і кореспондується з чинним нормативно–правововим визначенням.

Інвестиції не є «річчю в собі» і не забезпечують апріорі комерційний ефект чи реалізацію очікуваних цілей та завдань розвитку підприємства. Інвестиції мають вкладатися з врахуванням певної стратегії (або програми), що орієнтовані на досягнення потрібних результатів в конкретних економічних умовах. У цьому значенні Л.С.Селіверстова відзначила, що «одним із напрямів підвищення ефективності розвитку корпорацій, підвищення їх економічного потенціалу, досягнення високого конкурентного статусу є формування оптимальних інвестиційних програм, які б реалізовували цілі і задачі інвестиційної стратегії та забезпечували найбільшу віддачу від інвестицій» [13, с. 130].

Таким чином, на основі аналізу визначень сутності інвестицій, виділення їх основних ознак, є можливість сформулювати авторське уточнене трактування їх сутності. Інвестиції – це результат консенсусного рішення між сторонами угоди – інвесторами та реципієнтами коштів щодо розміщення та отримання вільних інвестиційних ресурсів, втілених у фінансовій, майновій та інтелектуальній формах задля забезпечення очікуваних вигод цілеспрямованого фінансування відповідно цілям інвестиційного проекту. У цьому визначенні акцентованими є два моменти – наголос на узгодженості ринковими агентами спільного рішення щодо інвестування та задана (планована) спрямованість інвестицій в рамках реалізації цілей інвестиційного проекту.

Щодо поняття «інвестиційна діяльність», то його можна пояснити як діяльність в інвестиційній сфері щодо реалізації інвестиційного процесу при впровадженні інвестицій. Більше того, інвестиційний процес та інвестиційна діяльність часто вживаються в контексті ототожнення різними авторами, внаслідок чого можна зробити висновок про їх уніфікацію, надання єдиного, ідентичного значення. Розглянемо більш детально суть інвестиційної діяльності.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає сутність інвестиційної діяльності як сукупності практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [12, стаття 1]. Інвестиційна діяльність в рамках чинного законодавства може здійснюватися на основі різних форм інвестування.

Отже, інвестиційні процеси, які реалізуються цілеспрямовано та упорядковуються суб'єктом їх регулювання та моніторингу формують економічне поле інвестиційної діяльності.

З врахуванням вищезазначеного ми можемо констатувати, що інвестиційна діяльність – це унормована сукупність інвестиційних процесів контрактного характеру, що супроводжують підготовку залучення та використання (впровадження) інвестицій, їх цілеспрямовану реалізацію при фінансуванні інвестиційних проектів у визна–

чених сферах (напрямах) економічної політики держави та підприємств.

Важливим питанням є забезпечення доступу підприємства до інвестицій та здійснення інвестиційної діяльності. Форми та інструменти доступу підприємства до інвестицій можуть бути різними. Це можуть бути і власні кошти (прибуток, амортизаційний фонд), і кошти, передані засновниками, учасниками, акціонерами (у формі статутного або акціонерного капіталу), і здатність підприємства позичати інвестиційні ресурси на фінансовому ринку (кредит, лізинг, довгострокова аренда, емісія боргових цінних паперів). При цьому слід розрізняти поняття «джерела інвестицій» та «форми доступу до інвестицій». У першому випадку йдеться про конкретні канали надходження (можливого або реального) інвестицій, а у другому – про економічну можливість залучення інвестицій із певного джерела на прийнятних для сторін договору умовах. Цікавою є точка зору С.В.Онишко, яка розглядає фінансовий ринок як одне із джерел інвестицій та інновацій [14, с. 123]. Тобто, розгляд можливостей ринку в контексті доступу підприємства (потенційного інвестора) до певного ресурсу (інвестицій та інновацій), що може проявлятися у доступності інструментів залучення інвестицій та інновацій для здійснення господарської діяльності на вигідних для причетних сторін умовах.

Висновки

На основі аналізу різних підходів щодо сутності та ролі інвестицій та інвестиційної діяльності, можна дійти висновку, що для поступального економічного розвитку України необхідним є забезпечення інвестиційними ресурсами, насамперед, виробництва для спрямування їх першочергово на продуктивні цілі економічного відтворення. З врахуванням уточнених в цій статті характеристик сутності категорій «інвестиції» та «інвестиційна діяльність» мають бути розроблені нові теоретико–методологічні положення та методичні рекомендації щодо державного регулювання інвестиційної діяльності в умовах нестабільності та глобальної невизначеності, дії міжнародних обмежень, високої ризиковості інвестицій.

Список використаних джерел

1. Гитман Л.Дж., Джонк М.Дж. Основы инвестирования: пер. с англ. / Л. Дж. Гитман, М.Д. Джонк. – М. : Дело, 1999. – 1080 с.

2. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г.Александер, Дж.Бейли – М. : Инфра–М, 2001. – 1028 с.

3. Майорова Т.В. Інвестиційний процес і фінансово–кредитні важелі його активізації в Україні : монографія / Т.В. Майорова. – К.: КНЕУ, 2013. – 332 с.

4. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення інноваційно–технологічного розвитку / С.В.Захарін. – К.: КНУТД, 2011. – 344 с.

5. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні : монографія / В.Ф. Мартиненко. – К.: Вид–во НАДУ, 2005. – 296 с.

6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т 1. / Редкол.: С.В.Мочерний (відп. ред) та ін. – К.: Академія, 2000. – 711 с.

7. Ульянченко О.В. Інвестиційний процес і його складові елементи / О.В. Ульянченко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_11_31

8. Загородній А.Г. Інвестиційний словник / А.Г.Загородній, Г.Л.Вознюк, Г.О.Партин. – К: Львів, Вид–во «Бескид Біт», 2015. – 512с. – на с.344.

9. Майорова Т.В. Системний підхід у визначенні сутності інвестиційного процесу / Т.В. Майорова // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць / [Відп. ред. А. М. Мороз]. — К. : КНЕУ, 2011. Вип. 17. 1 — 376 с. – С. 137 – 147.

10. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080–VI//[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5080–17/page

11. Савіцька О.П. Державне регулювання інвестиційних процесів в Україні / О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 7 – С. 391–398.

12. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991р. № // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :.http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560–12

13. Селіверстова Л.С. Формування оптимального портфелю фінансових інвестицій корпорації / Л.С.Селиверстова // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 2. – С. 127–131.

14. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991р. № // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:.http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560–12

15. Онишко С.В. Фінансовий ринок в системі джерел фінансового забезпечення інноваційно–орієнтованого розвитку України / С.В.Онишко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 2. – С. 122–126.